

Planeta Praha a ty ostatní – příspěvek k diskuzi o formě přírodovědné popularizace

V předchozím čísle časopisu Živa vyšla recenze Tomáše Grima na knihu *Planeta Praha* (2023, 1: XLI; publikaci vydala Jana Kostecká – jakost, Praha 2022). Obsahová stránka knihy byla v recenzi zhodnocena coby velmi kvalitní a čtivá, autor však naprosto nepřijal grafickou formu, s přesvědčením, že grafika je vyloženě špatná. Vadí „nekvalitní fotografie“, grafika „jako od dítěte“ nebo úprava ve „stylu dortu od kočičky a pejska“. Na recenzi navíc zajímavě navázala debata, která se v o poznání dynamičtější formě spustila pod odkazem na recenzi na Facebooku (na profilu Tomáš Grim). Obsah celé diskuze i argumenty nebo přirovnání, které zde padaly, ukázaly na pozoruhodné rozdělení přírodovědecké komunity v pohledu na to, jak má vypadat knižní přírodovědná popularizace. Protože v celé věci zastávám poněkud jiný pohled na věc, než ve své recenzi napsal T. Grim, rád bych ho předložil i dalším čtenářům.

Kniha *Planeta Praha* je psána v publicistickém stylu a texty jsou, jak uváděl i T. Grim, opravdu skvělé (na knihu vyšla pro úplnost v *Živě* ještě jedna recenze, od Lucie Juříčkové – 2022, 6: CLXIX). Spíše než z kapitol se skládá z jednotlivých krátkých „příběhů“, a je tak jakýmsi sborníkem z nejzajímavějších a různých nečekaných průhledů do ekologie a biodiverzity města. To je ostatně i jejím leitmotivem: město prezentuje jako dynamické, vnitřně neorganizované, neustále překvapující prostředí, kde příroda překračuje zažitá ekologická stereotypy. Tomu však odpovídá také grafický styl. Jako město samo, i kniha a její grafika překračují hranice, na které jsme jako přírodovědci zvyklí. Kniha je tak pojata zcela jinak, než je u knih popularizujících biologii běžné – a to, zdá se, není pro všechny přírodovědce přijatelné. *Planeta Praha* totiž zapadá spíše do umělecké literární scény, mezi artové knížky nebo slammerské básnické sbírky. U nové edice Allena Ginsberga bychom snad jiný styl ani nečekali, v přírodopisné popularizační knížce ale najednou naráží. Rozostřený kos na titulní straně „aby snad autor ukázal, co to je hloubka ostrosti“, písmo „jak ze socialistické televize“, „dojem, že se muselo zaplnit všech 366 stran“ – to vše padlo v recenzi, případně v následné facebookové debatě. „Urbánní kniha nemá být hipsterskou příručkou.“ Vážně je to tak?

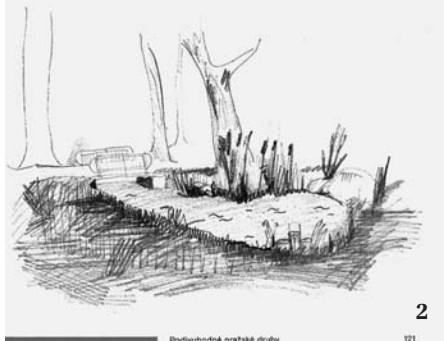
Vkus bývá obecně velmi subjektivní a přijmout něco pro mnohé z nás nového a nezvyklého může být těžké – obzvláště, jste-li dobrým fotografem a mistrem v té zažitě (a jednoznačně kvalitní) formě popularizace, tak jako T. Grim. Město je ale zároveň plné lidí, kterým alternativní styl doslova mluví z duše, možná by si „klasicky“ pojatou přírodovědnou popularizační publikaci s dokonalými fotografiemi ani nekoupili. Jděte večer do Café DAMU

Hnízdění trochu jinak

A máme tu dalšího kandidáta na úchylika roku. Když se na toho ptáka podíváte, může vám tak přijít nanejvýš strandovní – červený zobák přecházející do „plešky“ mezi očima, zelené nohy a dlouhými prsty, trhavé pohyby a nejspíš hlas. To je slička zelenonohá. Pokud se ale vydáme za těmito příbuznými chřástáči do velkoměsta a pokusíme se odhalit něco z jejich života, nebudete se stačit divit.

Tenhle pták žil původně v bohatě zarostlých mokřadech se stojatou vodou. Mláďčok je tu k zažití – je to plachý tvor zdřehající před vámi do spleti rákosí a orobínce. Slička ale postupně zjistila, že člověk pro ni (většinou) není nebezpečný a všelijaké nádrže a kanály uníť lidských sídel jsou pro ni vlastně docela slušným prostředím skýtajícím dostatek potravy, úkrytů i příležitosti k hnízdění. Ba co víc, z člověka občas něco „jáhne“ a nenáročná a všežravá slička si tu tak přijde na své. Praha je ale ještě v našem odlišná od mokřadů, třeba v Polabí – některé vodní plochy nezamrzají, o Vitavě nemluvě a slička tak ušetří dlouhou cestu na zimoviště do Středomorí. A tak se některé sličky staly Pražáky. Se vším vlůdy. Trochu napřed než ty z venkova, trochu namyšlené, ale taky trochu čtivě a zranitelně.

1 a 2 Grafické ztvárnění *Planety Praha* vyznává spíše alternativní, dalo by se říci až avantgardní styl. Kresba městské tuňky, vyvedená jako jednoduchá skica tužkou, ostatně prozrazuje, že zde autorovi nešlo o „technickou dokonalost“ naučné publikace. Místo toho je celá knížka hravá a dynamická. Kladné hodnocení tohoto stylu jistě neznamená, že by ostatní knihy byly horší. Jsou ale i jiné způsoby prožívání vnějšího světa než analytický pohled přírodovědy, zosobněný v obvyklých naučných publikacích. Oprostit se od zažitých stereotypů a usedlé akademičnosti – a nechat věci volně plýnout, jako život ve městě – k tomu vede *Planeta Praha*. Snímky z archivu redakce

nebo do Indiga a zeptejte se u některého stolu lidí, kolik přečetli přírodovědných popularizačních knih. *Planeta Praha* možná svou formou neladí s publikacemi o zvířatech, založenými na perfektní kvalitě fotografií, do literární kavárny však zapadá. Pro ty, kteří vyhledávají první jmenovaný styl, je tu knih více – ale takových, jako je *Planeta Praha*, moc nevyšlo. Však se do některé z těch žižkovských, letenských a dejvických kaváren podívejte – schválně, kolik knížek v místní knihovničce bude o přírodě. Z přírodovědných publikací poslední doby je snad *Planeta Praha* stylově podobný jen *Antropocén* (Academia 2020, viz recenze v *Živě* 2021, 1: XXIII) autorského kolektivu v čele s Davidem Storchem – to ostatně ukazuje, že podobnost není jen náhodná a že pro popularizaci biologie v artovém stylu tu autory máme. Kdo pak nahlédl do myslí klasika přírodopiseckého surrealismu Ivana Horáčka v jeho *Lébnsveltu* (Analogon 2016), musí se rozpomenout, že jsme je tu měli vždy. Jako přírodovědci tedy „hipsterskou produkci“ umíme. Proč je jí ale tak málo? Myslím, že odpověď doslova křičí z oné diskuze pod sdílenou recenzí T. Grima. Ne všichni přírodovědci v sobě mají avantgardního ducha a zvyk je železná košile.

Věřím však, že knihy jako *Planeta Praha* potřebujeme. Ukazují přírodovědná témata i biologii jako fenomén v neotřelém světle, přitažlivém i pro nové, třeba i jinak než přírodovědně zaměřené čtenáře. *Planeta Praha* proslapává cestu nových forem popularizace, propojování umělecké a přírodovědné scény. Mnozí biologové si stěžují, že lidé z humanitních a uměleckých profesí o přírodě a biologii nic nevědí. Co když pro ně tradiční forma přírodovědné popularizace tak, jak ji děláme, není dost přitažlivá? Ke každému čtenáři je přece třeba hovořit jazykem, který je mu blízký, třebaže mnohým přírodovědcům připadá podivný. Doufám proto, že knih ve stylu *Planety Praha* bude přibývat a že se v těch kavárnách na Dejvické časem knížek o biologii najde v polici mnohem více.